

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026 (VNS 2/2022 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 19.5.2022.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- ylijohtaja Atte Jääskeläinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Riitta Kaivosoja, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Minna Polvinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Esko Ranto, opetus- ja kulttuuriministeriö
- talousjohtaja Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtaja Tiina Silander, opetus- ja kulttuuriministeriö
- kehittämisspäälikkö Jarkko Lahtinen, Suomen Kuntaliitto
- kuntatalousasioiden johtaja Sanna Lehtonen, Suomen Kuntaliitto
- toimitusjohtaja Veli-Matti Lamppu, Ammattiosaamisen kehittämissyhistys AMKE ry
- koulutuspolitiikan asiantuntija Risto-Matti Alanko, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- johtava asiantuntija Heikki Holopainen, Sivistystyönantajat ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Suomen Akatemia
- Taiteen edistämiskeskus
- Valtion liikuntaneuvosto
- Kansallisgalleria
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Kansalaisopistojen liitto KoL ry
- Kopiosto ry
- Koulukinoyhdistys ry
- Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

- Luovan työn tekijät ja yrittäjät (Lyhty)
- Professoriliitto ry
- Sanasto ry
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto — SAKKI ry
- Suomen Kansanopistoyhdistys ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto ry
- Suomen museoliitto ry
- Suomen nuorisotalon kattojärjestö Allianssi ry
- Suomen Olympiakomitea ry
- Suomen Opiskelija-Allianssi — OSKU ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto — SAMOK ry
- Suomen Teatterit ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
- Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- Tieteentekijöiden liitto ry
- Vapaa Sivistystyö ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Julkisen talouden tila

Kuntatalous

Kuntatalouden näkymät ovat vahvistuneet viime syksystä johtuen muun muassa yhteisöverokertymien ennakoitua suuremmasta kasvusta sekä valtion kunnille myöntämistä koronatuista. Toisaalta korona-ajasta johtuvien hyvinvointivajeen ja oppimisvajeen paikkaamiset aiheuttavat ope- tus- ja kulttuuritoimen näkökulmasta myös taloudellisia paineita.

Talouskehitykseen liittyvä epävarmuus on asiantuntijalausunnon mukaan kuitenkin kasvanut ja muodostaa riskin myös kuntataloudelle. Kunnissa menopaineita syntyy muun muassa palvelujen digitalisoinnista, sote- ja TE-palvelu-uudistuksen valmistelusta ja ohjeistamisesta, työttömyys- vastuista, energiainvestoinneista sekä muista kestävä kasvun edellyttämistä rahoitusvastuista ja -investoinneista. Paikkakunnittain kustannuspaineet ovat erittäin korkeat myös Venäjän hyök- käyssodan kerrannaisvaikutusten vuoksi.

Vuonna 2023 kuntatalous vahvistuu väliaikaisesti, kun sote-tehtävien kustannukset poistuvat, mutta kunnille kertyy veroja vielä aiemmilta verovuosilta sote-uudistusta edeltäneillä korkeam- milla veroprosenteilla ja jako-osuuksilla. Pidemmällä aikavälillä kuntataloudessa on kuitenkin tulojen ja menojen rakenteellinen epätasapaino. Kuntien valtionavut vuonna 2023 ovat 5,4 mil- jardia euroa, josta peruspalvelujen valtionosuus 2,7 miljardia euroa. Osana hallituksen sopimia 370 miljoonan euron uudelleenkohdennuksia kuntien valtionosuuksien tasoa alennetaan 24 mil- joonalla eurolla (keväällä 2022 tehty päätös) ja yhdistymisavustusten tasoa alennetaan 9 miljoo- nalla eurolla vuodesta 2023 lähtien. Digitalisaatiokannustimeen ei osoiteta määrärahaa vuonna 2023 ja peruspalvelujen valtionosuuteen tehdään vastaava vähennys. Uudelleenkohdennukset vä-

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

hentävät kuntien peruspalvelujen valtionosuutta 43 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 33 miljoonaa euroa vuodesta 2024 lähtien.

Ukrainasta Suomeen pakenevien auttaminen

Valiokunta pitää erittäin tarpeellisena, että hallitus sitoutuu korvaamaan pakolaisten palveluista aiheutuvia kustannuksia kunnille. Toistaiseksi palvelut toteutetaan Migrin alaisten vastaanotto-keskusten järjestämisvastuulla ja tuotetaan joustavasti kuntien ja vastaanotto-keskusten yhteistyöllä. Korvattaviin palveluihin kuuluvat majoituksen lisäksi niin sovittaessa myös mm. sote-palvelut, työllisyyspalvelut sekä palvelut sotaa pakenevien lasten auttamiseksi ja oppimisen edellytysten turvaamiseksi siten, että lasten oikeudet toteutuvat.

Ukrainasta saapuvien pakolaisten auttamiseksi varataan varhaiskasvatuksen järjestämisestä kunnille aiheutuvien kustannusten korvaamiseen 60 miljoonaa euroa vuonna 2023 sekä perusopetuksen valmistavaan opetukseen 120 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 48 miljoonaa euroa vuonna 2024. Lisäksi suomen ja ruotsin kielen koulutukseen varataan kehyskaudella vuosittain 2,5 miljoonaa euroa sekä kotoutumiskoulutukseen 5 miljoonaa euroa vuonna 2023, 4 miljoonaa euroa vuonna 2024 ja 3 miljoonaa euroa vuonna 2025. Ukrainalaisten pakolaisten auttamiseen kohdistuviin menoihin liittyy suurta epävarmuutta. Määrärahatarve on riippuvainen mm. tulijoiden lukumäärästä sekä heidän iästään ja palvelutarpeistaan. Määrärahat tarkentuvat talousarvioprosessissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

Yleistä

Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahataso on kehyskaudella noin 7,3 mrd. euroa vuodessa. Julkisen talouden suunnitelma sisältää opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalle merkittäviä määrärahavaihteita muutoksia ja uudistuksia. Keskeisimmät päätökset liittyvät rahapelitoiminnan järjestämiseen talousarviossa ja edunsaajien rahoitustasoon, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä ammatilliseen koulutukseen kohdistuviin panostuksiin edellä esille tuotujen Ukraina-kriisistä johtuvien rahoituspäätösten lisäksi.

Osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa Suomen kestävä kasvun ohjelman mukaista rahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokasta kohdennetaan vuosina 2023—2026 Suomen Akatemian tutkimusvaltuuteen paikallisten ja kansallisten infrastruktuurien toteuttamiseen, vihreää siirtymää tukevaan TKI-toimintaan sekä avainalojen vauhdittamiseen ja osaamisen vahvistamiseen, jatkuvan oppimisen uudistamiseen ja jatkuvan oppimisen digitalisaatio-ohjelman toteuttamiseen sekä kulttuuri- ja taidealojen rakennetukeen.

Rahapelitoiminnan tuotot

Valiokunta pitää erinomaisena, että rahapelituotoilla rahoitettavien yleishyödyllisten toimintojen menot siirretään kehykseen kuuluviksi menoiksi jo vuodesta 2023 lukien. Rahoitustasosta tehdyn parlamentaarisen työryhmän linjauksen mukaan vuodelle 2024 kohdennettava avustustoiminnan kokonaisrahoitustaso on 990 miljoonaa euroa, ja se perustuu vuosien 2013—2022 val-

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

tionavustusrahoituksen kymmenen vuoden keskiarvoon. Julkisen talouden suunnitelmassa vuoden 2023 rahoitustaso vastaa vuodelle 2024 linjattua rahoitustasoa. 990 miljoonan euron rahoitustasoon pääsemiseksi kohdennetaan noin 38 miljoonan euron lisäkompensaatio edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan nähden.

Rahoitusmalliuudistusta koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2022. Uuden rahoitusmallin mukainen toiminta käynnistyy 1. tammikuuta 2024 alkaen.

Varhaiskasvatus ja perusopetus

Julkisen talouden suunnitelmassa varhaiskasvatuksen tuen malliin osoitetaan aiempien päätösten mukaisesti vuosittain 15 miljoonaa euroa, joka on tarpeellinen tuki lapsen tukea koskevan lakiuudistuksen toimeenpanemiseksi.

Valiokunta pitää myös perusopetuksen sitouttavan kouluyhteisötyön toimintamallin vakiinnuttamiseen osoitettua varausta (8 miljoonaa euroa vuodesta 2023 alkaen) tärkeänä. Rahoitus maksetaan osana kuntien peruspalveluiden valtionosuuksia. Sitouttavan kouluyhteisötyön toimintamallilla ohjataan lisäresurssia ja tukea oppilaiden poissaolojen ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen. Tavoitteena on parantaa opetuksen järjestäjien valmiuksia tukea oppilaiden mielenterveyttä ja sosioemotionaalisia taitoja sekä rakentaa koulun yhteisöllistä toimintakulttuuria.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että koulutuksellisen tasa-arvon hankkeista saatujen kokemusten perusteella on tarpeellista tehdä jatkotoimia koskevat linjaukset hyvissä ajoin. Esimerkiksi osana Oikeus oppia -kehittämishjelmaa oleva kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu jatkuu vuoden 2024 toukokuuhun asti.

Oppivelvollisuusudistuksen toimeenpanon tukeminen

Oppivelvollisuusiän pidentämisen ja maksuttoman toisen asteen koulutuksen toimeenpanon tukemiseksi varataan 102 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 129 miljoonaa euroa vuodesta 2024 lukien aiempien päätösten mukaisesti.

Valiokunta pitää esitettyä määrärahaa tarpeellisenä. Oppivelvollisuusudistuksen toimeenpanossa on tärkeää seurata tarkkaan siitä opetuksen ja koulutuksen järjestäjille aiheutuvia kustannuksia sekä valtionosuusrahoituksen riittävyyttä ja huolehtia riittävän rahoituksen turvaamisesta.

Lukiokoulutus

Asiantuntijakuulemisessa on esitetty huoli lukiokoulutuksen rahoituksen riittämättömästä tasosta. Julkisen talouden suunnitelmassa siihen ei esitetä korjausta. Lukiokoulutuksessa rahoituksen tarvetta ovat asiantuntijalausunnon mukaan lisänneet kustannusten kasvu sekä uudet ja lisääntyneet velvoitteet.

Valtio kohdistaa lukiokoulutukseen joka vuosi noin sadan miljoonan euron rahoitusleikkauksen, joka vaarantaa lukiokoulutuksen laadun ja saavutettavuuden sekä asettaa sekä opiskelijat että lukiokoulutuksen järjestäjät eriarvoiseen asemaan. Valiokunta aikaisempaan lausuntoonsa (SiVL

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

7/2020 vp) ja mietintönsä (SiVM 6/2019 vp) viitaten korostaa, että valtionosuusrahoituksen perustana olevien lukion rahoituksen yksikköhintojen tulee olla sellaisella tasolla, että ne takaavat riittävän perusrahoituksen ja sen myötä vakaan ja laadukkaan lukiokoulutuksen.

Ammatillinen koulutus

Julkisen talouden suunnitelman mukaan ammatillisen koulutuksen rahoituspohjaa vahvistetaan pysyvästi 50 miljoonalla eurolla vuodesta 2023 lukien. Lisämäärärahan turvin koulutuksen järjestäjät voivat jatkaa vuosina 2020—2022 opetuksen ja ohjauksen määräaikaikaisilla lisärahoituksilla palkkaamansa henkilöstön työsuhteita ja turvata näin jatkossakin riittävän opetuksen ja ohjauksen tason kaikille ammatillisen koulutuksen opiskelijoille. Määräraha lisätään osaksi ammatillisen koulutuksen normaalia rahoitusjärjestelmää, jolloin se luo koulutuksen järjestäjille vakautta ja ennakoitavuutta vuosittaisen rahoituksen tasoon.

Valiokunta katsoo, että edellä mainittu rahoitus vahvistaa ammatillisen koulutuksen järjestäjien edellytyksiä opetuksen pitkäjänteiseen suunnitteluun sekä helpottaa osaavan henkilöstön rekrytointia ja pysyvyyttä. Valiokunta kuitenkin tunnistaa huolen varatun 50 miljoonan euron riittävyydestä ottaen huomioon muun muassa sen, että määräraha on 30 miljoonaa euroa pienempi kuin aiemmin määräaikaikaisena tulevaisuusinvestointina osoitettu lisärahoitus, ja sen, että oppivelvollisuuden laajentamisen onnistuva toimeenpano edellyttää riittäviä taloudellisia resursseja. Rahoituksen riittävyyttä tulee seurata tarkoin.

Oppilaiden ja opiskelijoiden mielenterveyden tukeminen

Oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa vahvistetaan julkisen talouden suunnitelmassa kohdentamalla siihen 29 miljoonaa euroa vuonna 2023. Kuntatalousohjelman mukaan valtionosuuksissa huomioidaan uusina lakisääteisinä tehtävinä myös kuntien ja hyvinvointialueiden muodostamat alueelliset opiskelijahuollon yhteistyöryhmät sekä kuntien velvollisuus laatia opiskeluhuoltosuunnitelmat.

Valiokunta pitää opiskeluhuoltoon osoitettuja taloudellisia resursseja tarpeellisina viitaten koulutuspoliittisesta selonteosta antamassaan mietinnössä olevaan kannanottoon (SiVM 19/2021 vp, kannanotto kohta 17), jossa edellytetään, että hallitus varmistaa koulutuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminnan oppilas- ja opiskeluhuollon oikea-aikaisen saatavuuden turvaamiseksi.

Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennalta ehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla ja nuorilla on lakisääteinen oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia tukevien palvelujen toimiminen saumattomasti ja laadukkaasti hyvinvointialueiden perustamisen jälkeen tulee turvata mahdollisimman hyvin. Opiskeluhuollon kuraattoreiden ja psykologien mitoitusten toteutumista ja palvelujen tosiasiallista riittävyyttä on tärkeää seurata.

Valiokunta painottaa mielenterveyspalvelujen merkitystä opiskelukyvyn ylläpitämisessä ja mielenterveyshaasteiden ennaltaehkäisyssä. Mielenterveyden ylläpitämisessä ja sitä koskevissa kor-

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

jaavissa toimissa moniammatillisella yhteistyöllä ja monitasoisella tuella on suuri merkitys. Tuen onnistuminen kaikissa ikäryhmissä edellyttää riittäviä resursseja kaikilla koulutusasteilla.

Opintotuki

Opintorahan osalta opiskelijoiden omia tulorajoja nostetaan 50 prosentilla vuodesta 2023 lukien, mikä lisää määrärahatasoa 23,9 miljoonalla eurolla vuoteen 2026 mennessä. Lisäksi korkea-asteen aloittajapaikkalisäykset lisäävät opintorahan määrärahan tarvetta.

Valiokunta pitää opiskelijoiden tulorajan nostamista kannatettavana. Ehdotettu korotusuudistus parantaa opiskelijoiden mahdollisuuksia työskennellä opintojen aikana ja vähentää sekä opiskelijoiden että Kelan työmäärää selvityspyyntöjen ja takaisinperintöjen vähentyessä.

Valiokunta asiantuntijakuulemiseen viitaten tunnistaa tarpeen vahvistaa opintotukea nyt esitettyä laajemmin ja viittaa näiltä osin koulutuspoliittisesta selonteosta antamansa mietinnön (SiVM 19/2021 vp) kannanottoon (kohta 13), jossa valiokunta on edellyttänyt muun muassa, että hallitus käynnistää opintotukilainsäädännön kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on mahdollistaa opiskelijoille riittävä toimeentulo opiskeluaikana ja opintojen tavoitteellinen eteneminen.

Korkeakoulut sekä tiede ja tutkimus

Osana valtion tutkimus- ja kehittämispanosten kokonaisuutta Suomen Akatemian tutkimushankevaltuutta korotetaan 146,5 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lähtien. Tämän lisäksi vuodelle 2023 osoitetaan kertaluonteinen 10 miljoonan euron valtuus EuroHPC-toiminnan kansalliseen vastinrahoitukseen. Strategisen tutkimuksen myöntövaltuutta korotetaan 25 miljoonaa euroa edelliseen kehykseen verrattuna. Ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan vahvistamiseen osoitetaan lisäystä 5 miljoonaa euroa vuodesta 2023 lähtien.

Asiantuntijalausuntoon viitaten valiokunta pitää edellä mainittuja esityksiä hyvin myönteisinä ja katsoo niiden olevan sopusoinnussa neljän prosentin TKI-tavoitteen kanssa. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kuitenkin vielä lisäpanostuksia. Parlamentaarisen TKI-työryhmän jatkotoimena on alettu valmistella tutkimus- ja kehittämismenoja koskevaa rahoituslakiesitystä, joka on tarkoitus antaa eduskunnalle viimeistään syyskuussa 2022.

Valiokunta korostaa, että korkeakoulujen toimintaedellytysten turvaaminen edellyttää riittävää ja vakaata rahoitusta, jossa tulee ottaa huomioon myös muun muassa tavoite nostaa korkeakoulutettujen määrä vähintään 50 prosenttiin 25—34-vuotiaiden ikäluokasta.

Vapaa sivistystyö

Valiokunta pitää kannatettavana sitä, että opetus- ja kulttuuriministeriö on vuosien 2021—2024 julkisen talouden suunnitelman yhteydessä tekemänsä linjauksen mukaisesti käynnistänyt lakimuutoksen opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamiseksi siten, että koronaepidemiasta johtuvat toiminnan volyymin ja kustannusten pienentyminen eivät vaikuta alentavasti tulevien vuosien rahoitustasoon ja jakautumiseen.

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

Valiokunta asiantuntijalausunnossa esille tuodun tavoin pitää tärkeänä, että vapaan sivistystyön kentän osaaminen ja valmius vastata Ukrainasta tulleiden pakolaisten koulutus- ja sivistystarpeisiin hyödynnetään mahdollisimman hyvin.

Kulttuuri ja taide

Suomen kestävän kasvun ohjelmaan sisältyvän elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaan kulttuurin toimialaa vahvistetaan EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoituksella yhteensä 12 miljoonalla eurolla vuosina 2023—2024.

Edellä mainittu määräraha kulttuurin toimialalle on erittäin tarpeellinen. Koronapandemia on kurtittanut taide- ja kulttuurialaa toimialoista eniten. Pandemia on tuonut samalla esille koko luovan sektorin merkittävyyden kansalaisten hyvinvoinnille ja taloudelle. Taiteen ja kulttuurin merkitys eri maiden ja ihmisten kulttuurisena sidoksena on tullut nopeasti esiin Ukrainan sodan myötä. Valiokunta painottaa taiteen ja kulttuurin alan elpymisen ja vahvistamisen tarvetta, mihin julkisen talouden suunnitelma ei aivan riittävästi vastaa. On keskeistä, että yleishyödyllisten toimintojen rahoitusmallissa huomioidaan taiteen ja kulttuurin toimijoiden toimintaedellytysten turvaaminen mahdollisimman hyvin.

Valiokunta pitää kannatettavana sitä, että yksityisen kopioinnin hyvityksen taso on säilytetty vaikiintuneella 11 miljoonan euron tasolla. Korvaus on tärkeä luovan työn tekijöille heidän toimeentulonsa ja ammattinsa tai elinkeinonsa harjoittamisen kannalta.

Ehdotus varata e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainauskorvauksiin 1 miljoonan euron vuosittainen määräraha vuosille 2023—2026 on tarpeellinen. Päätös on linjassa eduskunnan joulukuussa 2021 antaman lausuman kanssa, jossa edellytettiin e-kirjojen ja e-äänikirjojen saattamista mahdollisimman pian lainauskorvauksen piiriin e-aineistojen kaupallisen markkinan toimintaa vaarantamatta ja samalla lainauskorvausmäärärahan korottamista pohjoismaista korvaustasoa vastaavaksi.

Liikunta ja nuorisotyö

Liikuntapoliittisen selonteon toimeenpanoa toteutetaan aiemman kehyspäättöksen mukaisesti. Toimenpiteisiin on varattu vuosittaista erillismäärärahaa 4,5 miljoonaa euroa. Liikuntatoimen vuosittainen määrärahataso alenee kehyskaudella vuoden 2022 tasosta noin 3 miljoonaa euroa johtuen pääosin veikkauskompensaation vajeudesta. Nuorisotyön määrärahatason lasku vuoden 2022 tasosta johtuu pääosin kertaluonteisen etsivän nuorisotyön 4,5 miljoonan euron lisärahoituksen päättymisestä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että liikunnan ja liikkumisen tunnistetut terveys- ja hyvinvointivaikutukset huomioidaan jatkossakin myös siten, että niitä koskevaan toimintaan osoitetaan riittävä ja pitkäjänteinen rahoitus. Nuorisotoimialan rahoituksen pitäminen riittävänä ja vakaana on niin ikään erittäin merkityksellistä. Toiminnassa saadaan aikaiseksi vaikuttavia tuloksia vain pitkäjänteisellä ja tavoitteellisella työllä.

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

Lopuksi

Valiokunta toteaa, että Suomen opetuksen- ja koulutuksenjärjestäjät, ylläpitäjät ja korkeakoulut ovat olleet kovilla koronakriisin vuoksi. Niiden toimintaan vaikuttaa myös Venäjän Ukrainaan kohdistama hyökkäyssota. Edellä mainittujen vaikutusten lisäksi myös koulutusjärjestelmää koskevien uudistusten tahti on ollut nopeaa. Nämä tekijät yhdessä ovat vaikeuttaneet toiminnan suunnittelua ja lisänneet oppilaiden ja opiskelijoiden kokemaa kuormitusta. Lakisääteisten tehtävien hoitamisen ja eteen tuleviin haasteisiin vastaamisen kannalta on tärkeää turvata kasvatuksen ja koulutuksen rahoituksen riittävyys ja pitkäjänteisyys. Koulutusjärjestelmää koskevien muutosten läpiviemiseksi on varattava riittävästi aikaa ja jatkuvia muutoksia on vältettävä. Koulutus on keskeinen osa Suomen huoltovarmuutta ja siitä täytyy pitää huolta.

Valiokunta viitaten mietinnössään SiVM 19/2021 vp esittämäänsä kannanottoon (kohta 16) toteaa, että koulutuspolitiikan rahoituksessa tulee pyrkiä pitkäjänteisyyteen ja riittävään perusrahoitukseen hankerahoituksen sijasta. Valtionavustusrahoituksella on haasteellista aikaansaada pysyväisluonteista toimintaa.

Kuntien valtionavuisissa itsehallinto, lainsäädäntöperusteisuus ja kuntien rahoitusperiaate tulee ottaa huomioon. On tärkeää, että valtionavustustoimintaa kehitetään yhtenäiseksi ja kootaan valtionavustustoiminta yhteiseen palveluun. Valtionavustustoiminnan tavoitteena on lisätä toimijoiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Erilaisia kuntia, paikallisia olosuhteita ja avustustarpeita on tarpeen ottaa huomioon mm. tarkastelemalla nykyistä painokkaammin avustustoiminnasta aikaansaattavia tuloksia ja vaikuttavuutta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

Helsingissä 12.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok

jäsen Sanna Antikainen ps

jäsen Jukka Gustafsson sd

jäsen Veronika Honkasalo vas

jäsen Kaisa Juuso ps

jäsen Hilikka Kemppi kesk

jäsen Anneli Kiljunen sd

jäsen Mikko Kinnunen kesk

jäsen Pasi Kivisaari kesk

jäsen Ari Koponen ps

jäsen Mikko Ollikainen r

jäsen Pirkka-Pekka Petelius vihr

jäsen Ville Valkonen kok

jäsen Sofia Vikman kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Yleistä

Hallitukselta odotettiin kehysriihestä päätöksiä rakenteellisista uudistuksista, työllisyysuudistuksista sekä talouskasvua vahvistavista uudistuksista. Hallitus jätti kuitenkin nämä tekemättä. Hallituksen tekemättä jättäminen on uhka myös sivistysvaliokunnan toimialaan kuuluville sektoreille. Sivistysvaliokunnan sektorille kuuluvat kaikki ne palvelut, jotka luovat tulevaisuuden kasvua ja varmistavat osaamistason nousun.

Ilman riittäviä talouskasvua vahvistavia uudistuksia yhdistettynä hallituksen jo tekemiin pysyviin menojen lisäykseen tulee tämä aiheuttamaan leikkauksia koulutuksen ja kasvatuksen palveluihin.

Opetus- ja kulttuuriministeriön määrärahataso on kehyskaudella noin 7 miljardia euroa. Kehyskaudella ministeriön hallinnonalan rahoitus laskee 500 miljoonaa euroa. Hallitus on puhunut jatkuvasti koulutuksen kunnianpalautuksesta, mutta tosiasiaa kyse on koulutusleikkauksista.

Erityistä huolta herättää hallituksen päättämien kertaluonteisten menojen kohdentumisen päättyminen vuonna 2022. Tämän osalta jää epäselväksi, mitä se tarkoittaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tasa-arvon vahvistamisen sekä ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjausresurssin vahvistamisen näkökulmasta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta on todettava, että iso periaatteellinen ongelma ovat lisäpanostusten määräaikaisuus sekä sen pirstaloituminen erilaisiin hankkeisiin, ei pitkäjänteiseen toiminnan kehittämiseen. Hallitus ei ole sitoutunut pitkäjänteiseen koulutuspolitiikan tekemiseen.

Varhaiskasvatus ja perusopetus

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lisämäärärahat ovat pääosin määräaikaaisia. Rahoitus varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laadun ja tasa-arvon vahvistamiseen päättyy vuoden 2022 loppuun mennessä. Vireillä oleva opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain uudistus ei turvaa tasa-arvorahoituksen säilymistä nykytasolla, vaan määrärahan suuruus ratkaistaan jatkossa osana taanomaista talousarvioprosessia.

Hallitus siis leikkaa sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen laadun ja tasa-arvon vahvistamisesta. Käytännössä tämä tulee johtamaan esimerkiksi ryhmäkokojen kasvamiseen.

Kokoomuksen valiokuntaryhmän mukaan julkisen talouden suunnitelma on tältä osin puutteellinen. Hallitus puhuu koulutusuudistuksista, joille se ei kuitenkaan ole varannut erillirahoitusta. Tätä voidaan pitää selonteon keskeisenä puutteena.

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp

Eriävä mielipide

Epäselväksi jää myös, miten hallitus aikoo rahoittaa kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun, jonka on tarkoitus päättyä vuonna 2024.

Lisäksi hallituksen julkisen talouden suunnitelmasta puuttuvat ehdotukset, miten yksityisten koulutuksen järjestäjien kotikuntakorvauksen taso nostetaan vastaamaan julkista puolta.

Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus

Edelleen huolta herättävät oppivelvollisuuden laajentamisen ja maksuttoman toisen asteen toimeenpanoon varatut määrärahat ja niiden riittävyys. On esitetty aiheellista huolta siitä, että erityisesti uudistuksen alkuvaiheessa varatut määrärahat eivät vastaa tosiasiallisia kustannuksia ja tällöin kunnat joutuvat koulutusleikkausten tielle.

Kokoomuksen valiokuntaryhmä katsoo, että oppivelvollisuusiän laajentamiseen varatut määrärahat olisi tullut kohdentaa opetuksen laadun sekä oppimisen tuen vahvistamiseen. Hallituksen tekemät priorisoinnit pysyvien menolisäysten osalta eivät nosta suomalaisten koulutus- ja osaamistasoa eivätkä vahvista koulutuksen laatua.

Kuten sivistysvaliokunta lausunnossaan toteaa, hallituksen leikkaukset lukiokoulutuksen rahoituksesta jatkuvat. Lukiokoulutuksessa on edelleen noin 100 miljoonan euron vuositasoinen vaje. Kokoomus esitti jo vaihtoehtobudjetissaan, että rahoitustasoa on korjattava sekä lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän uudistaminen on käynnistettävä.

On positiivista, että hallitus on päättänyt 50 miljoonan euron pysyvästä lisäyksestä ammatillisen koulutuksen perusrahoitukseen. Hallituksen määräaikaiset lisämäärärahat opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen olisivat muuten päättyneet kokonaan kuluvan vuoden loppuun mennessä.

Kokoomuksen valiokuntaryhmä huomauttaa, että julkisen talouden suunnitelmassa varattu 50 miljoonan euron rahoitus ammatilliseen koulutukseen on 20 miljoonaa euroa kuluvaan vuoteen nähden pienempi, joten koulutuksen järjestäjien rahoitusasema tulee tosiasiallisesti heikkeneeseen. Lisäksi, kun rahoitus toteutetaan osana ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmää, on uhkana, että lisäykset eivät mene opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen.

Korkeakouluopetus ja tutkimus

Hallituksen hyväksymän kestävyystiekartan mukaan talouskasvu perustuu Suomessa ennen kaikkea tuottavuuden kasvuun. Hallituksen linjauksen mukaan tämä tarkoittaa, että TKI-menot ovat riittävällä tasolla ja neljän prosentin bruttokansantuotesuhteen tavoite vuoteen 2030 mennessä saavutetaan.

Kokoomus on sitoutunut nostamaan tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan rahoituksen tason neljään prosenttiin valtion bruttokansantuotteesta.

On myönteistä, että hallitus on päättänyt perua aiemmin tekemänsä leikkaukset tieteeseen ja tutkimukseen. Hallituksen historiallisen suuret tiedeleikkaukset olisivat vieneet Suomea kauemmas neljän prosentin BKT-tavoitteesta.

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2022 vp
Eriävä mielipide

Myös yksityistä rahoitusta tarvitaan tavoitteeseen pääsemisessä. Vakaa ja ennakoitava toimintaympäristö on edellytys yksityisten investoinneille. Rahoitustason kasvattaminen edellyttää määrätietoista politiikkaa, jolla neljään prosenttiin voidaan päästä. Tarvitsemme esimerkiksi yksityisille toimijoille suunnatun T&K-verokannustimen TKI-menojen kasvattamisen tukemiseksi.

Tulevaisuuden kasvu ja kilpailukyky syntyvät osaamisesta. Haaste osaavan työvoiman saatavuudesta on ratkaistava panostamalla jatkuvaan oppimiseen. Suomeen on laadittava osaamisen tulevaisuussopimus yhteistyössä valtion, työmarkkinajärjestöjen ja koulutuksen järjestäjien kesken. Jatkuvan oppimisen reformin tavoitteena on luoda uusia osaamisen päivittämisen mahdollisuuksia kaikille aloille. Erityisesti jatkuvan oppimisen ja osaamisen päivittämisen mahdollisuuksia on lisättävä aloilla, joilla paine rakennemuutokselle on kova, ja aloilla, joilla koulutustaso on matala.

Rahapelitoiminnan tuotto

Kokoomuksen valiokuntaryhmä toteaa, että rahapelitoiminnan tuottojen aleneminen on ollut jo pitkään tiedossa. Käytännössä tämä heikentää tieteen, taiteen, kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön toimintaedellytyksiä.

On hyvä, että vihdoinkin rahapelitoiminnan tuottojen ja edunsaajien välinen kytkös katkaistaan parlamentaarisesti sovitun mallin mukaisesti.

Kokoomuksen valiokuntaryhmä muistuttaa, että kun rahoitettavat menot tulevat jatkossa kehyksen sisäلتä, on pyrittävä mahdollisimman ennakoitavaan ja vakaaseen rahoitukseen eri toimijoiden osalta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 12.5.2022

Sofia Vikman kok
Paula Risikko kok
Ville Valkonen kok
Sanna Antikainen ps
Kaisa Juuso ps
Ari Koponen ps